

Upravljanje trajnostnega turizma na zavarovanih območjih

*Izkušnje in spoznanja projekta
CEETO »Ekoturizem srednje Evrope:
orodje za zaščito narave«*

IZVLEČEK

Usklajevanje turizma z zaščito naravnih virov in prebivalstva na zavarovanih območjih in turističnih destinacijah je izziv za mnoge upravljavce in odločevalce. Identifikacija ustreznih, stroškovno učinkovitih modelov z majhnim vplivom za upravljanje trajnostnega turizma ostaja odprt izziv v Srednji Evropi. Projekt CEETO (Ekoturizem Srednje Evrope: orodje za zaščito narave) opredeljuje prednostne naloge, rešitve in priporočila za upravljavce zavarovanih območij, oblikovalce politik in ostale deležnike, ki se ukvarjajo s turizmom.

Ključne besede: trajnostni turizem, varovanje, zavarovana območja, orodja upravljanja, projekt CEETO

ABSTRACT

Managing sustainable tourism in protected areas - lessons learned from the CEETO project "Central Europe Eco-Tourism: tools for nature protection"

Balancing tourism with the protection of natural resources and population in protected areas and tourism destinations is a challenge for many managers and decision makers. Identifying appropriate, cost-effective and low-impact models for sustainable tourism management remains an open challenge in Central Europe. The CEETO project (Central Europe Eco-Tourism: tools for nature protection) identifies priorities, solutions and recommendations for protected areas managers, policy makers and other stakeholders involved in tourism.

Key words: sustainable tourism, protection, protected areas, management tools, project CEETO

Evropska agencija za okolje je leta 2015 na podlagi podatkov in informacij iz številnih objavljenih virov pripravila poročilo o stanju evropskega okolja, trendih in obetih v globalnem kontekstu. Obenem je analizirala priložnosti za ponovno umerjanje politik in znanja skladno z vizijo 2050, saj so izzivi, s katerimi se Evropa sooča kljub okoljskim izboljšavam v zadnjih desetletjih še vedno precejšnji. Globalni pritiski na okolje so se od devetdesetih let prejšnjega stoletja povečevali z izjemno hitrostjo, predvsem zaradi gospodarske rasti in rasti prebivalstva ter spreminjajočih se vzorcev potrošnje.

Na podlagi ukrepov in vizije okoljskega poročila, ki je v ospredje postavil varovanje naravnega okolja, spodbujanje nizkoogljičnega gospodarstva ter varovanje ljudi pred okoljskimi zdravstvenimi tveganji, je bil zasnovan projekt CEETO Ekoturizem Srednje Evrope: orodje za zaščito narave (angleško *Central Europe Eco-Tourism: tools for nature protection*), ki se je osredotočal na turizem na zavarovanih območjih ter uvedbo inovativnega sistema upravljanja, temelječega na participativnem pristopu in načelih Evropske listine o trajnostnem turizmu. Projekt se je pričel leta 2017. Na ravni Slovenije sta ga izvajala Regionalni razvojni center Koper in javni zavod Krajinski park Strunjan.

Prispevek se osredotoča na predstavitev poglobljenih rezultatov projekta, povezanih z upravljanjem trajnostnega turizma na zavarovanih območjih. Predstavljenih je osem uspešnih zgodb, ki obravnavajo raznolike teme ter prikazujejo različne rešitve, pomembne za trajnostno upravljanje turizma na zavarovanih območjih, ki so zaradi hitrega razvoja turistične panoge čedalje bolj obremenjena.

Trajnostni turizem

Koncept trajnostnega turizma se je razvil iz koncepta trajnostnega razvoja, ki je bil prvič omenjen leta 1977. Temelji na treh stebrih – gospodarskem, družbenem (družba in okolje) in okoljskem (prostor in okolje, upravljanje z okoljem). Gre za oblike turističnega razvoja, upravljanja in dejavnosti, ki trajnostno ohranjajo okoljsko, družbeno in gospodarsko celovitost ter blaginjo naravnih in kulturnih virov, pri čemer na pozitiven in pravičen način prispevajo h gospodarski rasti in blaginji posameznikov, ki živijo in delajo znotraj zavarovanega območja ali ga obiskujejo (Koščak, Lapos in Primožič 2020).

Evropska zveza narodnih parkov *Europarc* trajnostni turizem opredeljuje kot »turizem, ki zagotavlja pomembno in kakovostno izkušnjo, varuje naravne in kulturne vrednote, zagotavlja preživetje in kakovost življenja lokalnega prebivalstva ter je ekonomsko izvedljiv« (Europarc 2022).

Trajnostni turizem na eni strani nedvomno prispeva k ohranjanju okolja, na drugi pa ima pomembno vlogo za lokalne skupnosti, saj ponudnikom storitev

Avtorica besedila in fotografije:

TINA PRIMOŽIČ, univerzitetna diplomirana geografinja
Regionalni razvojni center Koper
Ulica 15. maja 19, 6000 Koper
E-pošta: tina.primozic@rrc-kp.si

COBISS 1.04 strokovni članek

prinaša (dodaten) vir dohodka, je vir raznolikih zaposlitev in tudi zaposlitvenih priložnosti za ranljivejšo skupino (Koščak, Lapos in Primožič 2020).

Vse oblike turizma bi si morale prizadevati, da postanejo bolj trajnostne. Pri krepitvi trajnosti turizma ne gre le za nadzorovanje in obvladovanje njegovih negativnih učinkov na primer na okolje ali družbo. Turizem namreč koristi lokalnim skupnostim tako v gospodarskem kot socialnem smislu ter krepí ozaveščenost o nujnosti ohranjanja okolja. Politike in ukrepi morajo biti usmerjeni v povečanje koristi in zmanjšanje stroškov turizma za lokalne skupnosti (Koščak, Lapos in Primožič 2020).

Na ravni Evropske unije je Evropska listina za trajnostni turizem na zavarovanih območjih praktično orodje,

ki zagotavlja, da turizem prispeva k uravnoteženemu gospodarskemu, družbenemu in okoljskemu razvoju zavarovanih območij na naši celini (European Charter ... 2022). Gre za praktično orodje za upravljanje, ki zavarovanim območjem omogoča trajnostni razvoj turizma in je obenem orodje za načrtovanje in znak za kakovost. Leta 1995 je Europac prevzel pobudo za uvedbo Evropske listine za trajnostni turizem na zavarovanih območjih. Njen ključni element je sodelovanje z vsemi ustreznimi deležniki pri oblikovanju skupne strategije trajnostnega turizma in izdelava akcijskega načrta na podlagi temeljite analize razmer. Cilj projektov in aktivnosti je varovanje naravne in kulturne dediščine ter nenehno nadgrajevanje turizma na zavarovanem območju z vidika okolja, lokalnega prebivalstva, tamkajšnjih podjetij in obiskovalcev (Koščak, Lapos in Primožič 2020).

Upravljanje turizma na zavarovanih območjih

Projekt CEETO je bil razdeljen v več metodoloških sklopov. V začetni fazi projekta je bil izdelan vprašalnik o pomenu trajnostnega turizma, s pomočjo katerega so bila zbrana mnenja različnih upravljavcev zavarovanih območij in lokalnih skupnosti. Istovčasno je potekala obsežna analiza različnih primerov upravljanja turizma na zavarovanih območjih. Na podlagi pridobljenih informacij je bil izdelan priročnik uspešnih in inovativnih praks trajnostnega turizma, v katerem so predstavljeni primeri dobrih praks, trenutno stanje in politike upravljanja turizma v nekaterih evropskih državah (na primer v Italiji, Avstriji, Nemčiji, Poljski), načela trajnostnega turizma ter priporočila za izvajalce z zbirko nekaterih orodij, namenjenih načrtovanju, upravljanju in spremljanju turističnega obiska na zavarovanih območjih (slika 1).

Slika 1: Tabela orodij, namenjenih spremljanju turističnega obiska na zavarovanih območjih (Koščak, Lapos in Primožič 2020).

 <p>METODA ST. GALLEN omogoča analizo strateških tokov obiskov</p>	 <p>ŠTETJE AVTOMOBILOV štetje avtomobilov, ki prečkajo vnaprej določene "kontrolne točke"</p>	 <p>ŠTETJE OSEB štetje oseb, ki prečkajo vnaprej določene "kontrolne točke"</p>	 <p>PRENOSNI TELEFONI informacije o gibanju obiskovalcev na zavarovanem območju</p>
 <p>INTERVJU omogoča zbiranje specifičnih informacij o obiskovalcih</p>	 <p>ANKETA zbiranje specifičnih informacij o obiskovalcih</p>	 <p>GPS SLEDENJE "sledenje" obiskovalcem v parku</p>	 <p>DRUŽBENA OMREŽJA seznanjanje s trendi, željami in vedenjem obiskovalcev</p>
 <p>STATISTIČNI MODELI ocena turističnih tokov, ko niso na voljo vse informacije</p>	 <p>FOKUSNA SKUPINA poglobljeno znanje o neki temi ali posameznih vidikih teme</p>	 <p>VIDEO KAMERA zbiranje informacij o številu, pretoku in obnašanju obiskovalcev znotraj območja</p>	 <p>BIOAKUSTIKA proizvajanje in sprejemanje zvoka pri živalih, vključno z ljudmi, in zaznavanje njihove prisotnosti</p>

Za razvoj turizma na zavarovanih območjih je bistvenega pomena učinkovito upravljanje, ki mora na eni strani skrbeti za ohranjanje narave v parku in njegovi okolici, na drugi pa zagotoviti sodelovanje z lokalnim prebivalstvom in drugimi deležniki, da se varstvo narave uravnesi z njihovimi potrebami in željami. Tako je bila druga faza projekta namenjena izdelavi akcijskih načrtov oziroma razvojnih strategij zavarovanih območij za obdobje petih let (Koščak, Lapos in Primožič 2020).

Razvojne strategije so bile zasnovane kot dinamično orodje, temeljile pa so na participativnem pristopu, ki je bil

Preglednica 1: Zaporedje participativnih dejavnosti za doseg cilja razvoja skupne aktivnosti (Koščak, Lapos in Primožič 2020).

seje	participativne aktivnosti	cilji
1	ustanovitev foruma	vključitev skupnosti
2	participativno kartiranje	poznavanje ozemlja in deljenje informacij
3	vizija prihodnosti	vizija zelenega turizma
4	tovarna idej	iskanje možnih in alternativnih rešitev
5	svetovna kavarna	opredelitev akcijskega načrta

z namenom doseganja cilja participativnega načrtovanja izveden po kronološkem zaporedju (preglednica 1). Orodja, ukrepi in kazalniki so bili zastavljeni tako, da se lahko prilagodijo ali preoblikujejo za uporabo strategije v prihodnosti. Opredelitev razvojnih scenarijev je bila rezultat dialoga in sodelovanja različnih partnerjev ali deležnikov (Koščak, Lapos in Primožič 2020).

Izdelavi akcijskih načrtov je sledila faza testiranja orodij za načrtovanje, upravljanje in spremljanje turizma na zavarovanih območjih. V nadaljevanju so predstavljena orodja pilotnih aktivnosti zavarovanih območij v petih evropskih državah: Naravni park Sölktaaler in UNESCO-v biosferni rezervat Salzburger Lungau (Avstrija); Naravni park Medvednica (Hrvaška); UNESCO-v biosferni rezervat Jugo-vzhodni Rügen (Nemčija); Regijski park delte reke Pad, Naravni park Salse di Nirano in Narodni park Appennino Tosco-Emiliano (Italija) ter Krajski park Strunjan (Slovenija).

Orodja lahko uporabljajo vse turistične in razvojne dejavnosti, ki vplivajo na biotsko raznovrstnost na zavarovanih območjih in v njihovi okolici.

Primeri orodij za načrtovanje, upravljanje in spremljanje turistične dejavnosti

Krepitev participativnega pristopa s pomočjo metode "Saint Gallen" (Deželni park delte reke Pad, Benečija, Italija)

Park varuje najboljše močvirnato območje v Italiji in je eden od najpomembnejših rezervatov v Evropi. V njem se naravno okolje prepleta z obdelovalnimi zemljišči in gosto poseljenimi območji (Europarc 2020). V parku so želeli povečati udeležbo in izboljšati sodelovanje lokalnih deležnikov pri oblikovanju turistične ponudbe, zato so se odločili za vzpostavitev participativnega pristopa. Tako je bil 2. julija 2019 potrjen petletni akcijski načrt za razvoj trajnostnega turizma. Pripravljen je bil skladno z načeli trajnostnega razvoja. S ciljem podaljšanja turistične sezone in promocije tako imenovanih skritih kotičkov so pričeli z novimi komunikacijskimi pristopi in izobraževanjem zaposlenih v informacijskih središčih (Koščak, Lapos in Primožič 2020).

Metoda "Saint Gallen" je bila po korakih izvedena na osmih dogodkih, na katerih je sodelovalo 39 deležnikov.

Deležniki, združeni v fokusne skupine, so oblikovali tematske zemljevide, na katerih so bile predstavljene makropoti (daljše) in mikropoti (krajše poti, lokalni izleti) obiskovalcev parka. Rezultati posvetovanj so omogočili identifikacijo poti, ki jih v parku opravijo obiskovalci, in načrtovanje aktivnosti, skladnih s petletnim akcijskim načrtom razvoja trajnostnega turizma (Koščak, Lapos in Primožič 2020).

Štetje avtomobilov ter vzpostavitev novih oblik obiskovanja parka in pravih parkiranja (Narodni park Appennino Tosco-Emiliano, Italija)

Narodni park je bil ustanovljen leta 1997. Razprostira se med Emilijo in Toskano, čez glavni gorski greben, ki se dviguje do nadmorske višine 2120 metrov, kolikor meri Monte Cusna. Obdajajo ga travniki, borovničevje, bukovi in iglasti gozdovi, globoke doline s hudourniki, gorska jezera in šotna barja (Europarc 2020).

V narodnem parku so vsako leto zabeležili več težav, povezanih s prometom. S pomočjo različnih metod, kot so štetje avtomobilov, štetje oseb in anketiranje, se je upravljavec parka skupaj z Občino Corniglio odločil, da bo v poletni sezoni vzpostavil brezplačni avtobusni prevoz. Na avtobusu je bil lokalni vodnik, ki je obiskovalcem nudil informacije o parku in tako skrbel za ozaveščenost o posebnostih in občutljivosti tega območja. V času brezplačnega avtobusnega prevoza je bila cesta med mestoma Cancelli in Lagoni odprta le za nemotorizirana vozila, sprehajalce in obiskovalce s konji. Dostop z avtomobilom je bil

dovoljen le do 10. ure, z možnostjo brezplačnega parkiranja. Hkrati sta bila tudi na območju gore Pietra di Bismantova (1041 m) vzpostavljena avtobusni prevoz in zaprtje ceste (Koščak, Lapos in Primožič 2020).

Identifikacija profila obiskovalcev s pomočjo umetne inteligence (Naravni rezervat Salse di Nirano, Italija)

Naravni rezervat, ki meri 20 hektarjev, je bil leta 1982 ustanovljen kot prvi regijski rezervat v deželi Emilia - Romanja. Nahaja se na območju (nižjih) Apeninov in varuje tamkajšnji največji sistem blatnih vulkanov (Europarc 2020).

Upravljevec parka je ugotovil, da obiskovalci o zaščitenem območju in pravilih obnašanja nimajo zadostnega znanja, zato se je pojavljalo neprimerno vedenje in nespoštovanje naravnih danosti območja. Obiskovalci niso upoštevali fizičnih ovir in so zahajali na varovano območje blatnih vulkanov. Na drugi strani je imel upravljevec pomanjkljivo vedenje o obiskovalcih (število obiskovalcev, od kod prihajajo, znanje, ki ga imajo o zavarovanem območju, vrsta prevoza). V okviru projekta CEETO je bil vzpostavljen sistem za video analizo (VCA sistem), opremljen s tremi nadzornimi kamerami. Postavljen je bil znotraj zavarovanega območja in namenjen zbiranju podatkov o številu obiskovalcev (glede na prevozno sredstvo), številu avtomobilov (glede na smer potovanja), številu kršitev oziroma nedovoljenih prehodov skozi ograjo (ločeno za ljudi in živali) z video posnetki dogodkov, pogostosti rabe sprehajalnih poti (prikaz na

zemljevidu na podlagi toplotne zaznave) ter analizi razvoja pokrajine in morfologiji blatnih vulkanov (prikaz s časovnim zamikom video sekvenc) (Koščak, Lapos in Primožič 2020).

Upravljevec parka je na podlagi pridobljenih podatkov identificiral najšibkejše točke ograjnega sistema in jih opremil z ustreznimi oznakami, ki na eni strani obiskovalce ozavešča o pomembnosti območja in jih na drugi odvrča od nedovoljenih prehodov.

Štetje oseb ter usmerjanje obiskovalcev na obstoječe smučarske poti (Naravni park Sölkttäler, Avstrija)

Park je na območju pogorja Nizke Ture in obsega 28.800 hektarjev gorate pokrajine na nadmorski višini od 694 do 2747 metrov. Pozimi je to območje privlačno za turno smučanje, ki se v zadnjem času hitro razvija. Veliko turnih smučarjev odkriva in javno objavlja nove poti. Z novimi potmi, tudi znotraj parka, se krčijo območja zatočišč divjih živali, ki so ključnega pomena za njihovo preživetje v zimskem času (Europarc 2020).

Z analizo vpisnih knjig za obdobje enega leta so ugotovili, kateri vrhovi so v zimskem času še posebej privlačni za obiskovalce. Upravljevec parka je nato izdelal brošuro, kjer so bile predstavljene obstoječe smučarske poti in območja zatočišč divjih živali, kamor obiskovalci ne smejo vstopati in teh poti tudi ne javno oglaševati. Številne informacije o divjih živalih, njihovih zimskih habitatih in boju za preživetje v zimskem času naj bi zagotovile splošno vedenje o njihovih življenjskih potrebah in turne smu-

čarje spodbudile k spoštovanju pravil. Uspešnost teh aktivnosti bodo preverjali s ponovnimi analizami vpisnih knjig, spremljanjem sledi smuči in monitoringom ogroženih živalskih vrst (ruševce, belka) na teh območjih (Europarc 2020).

Oblikovanje profila obiskovalcev s pomočjo intervjujev (UNESCO-v biosferni rezervat Salzburg Lungau, Avstrija)

Leta 2012 je Salzburger Lungau, skupaj s koroškim gorovjem Nock, postal UNESCO-v biosferni rezervat. Lungau, ki se razprostira južno od Salzburga, obsega 102.000 hektarjev gorske pokrajine s številnimi gorskimi jezeri (Europarc 2020).

Upravljevec parka se je zaradi občasnih težav, povezanih s prometom, odločil izvesti raziskavo, katere cilj je bil na eni strani oceniti razmere na območju jezera Prebersee (število osebnih avtomobilov, uporaba sistema javnega prevoza, v kakšnih okoliščinah je to izvedljivo), na drugi pa pridobiti dodatne informacije o trenutni ozaveščenosti in znanju obiskovalcev o biosfernem rezervatu. Zanimali so jih predvsem motivi obiska, vrsta prevoznega sredstva, s katerim so obiskovalci prispeli na destinacijo ter njihova stopnja znanja o jezeru in celotnem rezervatu (Koščak, Lapos in Primožič 2020).

Izvedena je bila raziskava, ki je temeljila na intervjujih z obiskovalci območja kraja Preber in jezera Prebersee. Potekala je na podlagi vnaprej dogovorjenega termina izvajanja intervjujev med naključno izbranimi

obiskovalci. Ugotavljali so njihove mobilnostne navade, stopnjo ozaveščenosti in znanja o biosfernem rezervatu, pa tudi osebne informacije, kot so starost, spol, kraj bivanja, trajanje obiska in način obiska (sam, v paru, s prijatelji, z družino in drugo) (Koščak, Lapos in Primožič 2020).

Na podlagi izvedbe 150 standardiziranih intervjujev so ugotovili, da je območje priljubljena počitniška destinacija med v glavnem domačimi gosti, starejšimi od 60 let. Večina jih je na območje prišla z osebnim avtomobilom, uporabi javnega prevoznega sredstva pa niso naklonjeni, saj jim lasten prevoz dopušča večjo svobodo in fleksibilnost. Upravljevec parka se je tako odločil, da bodo s pomočjo različnih orodij pričeli z ozaveščanjem obiskovalcev in lokalnih prebivalcev.

Štetje obiskovalcev in izvedba intervjujev z namenom vplivanja na odgovornejše ravnanje obiskovalcev (UNESCO-v biosferni rezervat Jugovzhodni Rügen, Nemčija)

Park je na UNESCO-vem seznamu od leta 1991. Za njegov obalni del, ki pripada zvezni deželi Mecklenburg - Predpomorjansko, so značilni številni polotoki in rti s širokimi peščenimi plažami in skalnatimi klifi (Europarc 2020).

Upravljevec parka in lokalni deležniki so ugotovili, da preslabo poznajo strukturo obiskovalcev, ti pa premalo vedo o naravnih značilnostih območja, zato je prihajalo do neprimerne vedenja in nespoštovanja pravil obnašanja v parku. Obiskovalci parka so avtomobile puščali zunaj urejenih

parkirišč, zahajali zunaj urejenih poti in za seboj puščali odpadke. V okviru projekta CEETO so na dveh glavnih vhodih v park namestili elektronske števec ljudi, z obiskovalci pa so v obdobju enega leta izvajali intervjuje. Težavo pomanjkanja znanja obiskovalcev so razrešili z vzpostavitvijo avdio vodnika, opremljenega s fotografijami in krajšimi opisi o naravnem in kulturnem bogastvu parka, pravili obnašanja in z zgodbami lokalnih prebivalcev o tradicionalnih obrteh, kmečkih opravilih, hrani in podobnem. Do avdio vodnika obiskovalci dostopajo s pomočjo aplikacije (Koščak, Lapos in Primožič 2020).

Štetje avtomobilov in obiskovalcev ter vzpostavitev video nadzora za potrebe izvedbe celovitega monitoringa na najbolj obiskanem območju (Naravni park Medvednica, Hrvaška)

Naravni park Medvednica v bližini Zagreba je bil ustanovljen leta 1981. Meri 17.938 hektarjev. Zaradi mednarodno poznanega smučišča je največ obiskov v zimski sezoni, s čimer so povezani tudi negativni vplivi na okolje (Europarc 2020).

Upravljevec parka je izvedel celovito analizo z namenom ugotavljanja in monitoringa negativnih vplivov turistov na okolje. Izvedena je bila anketa obiskovalcev, nameščeni so bili števci avtomobilov, kamere za izvedbo video nadzora ter sistem za spremljanje izbranih kazalnikov okolja in narave, ki so bili opredeljeni na podlagi metodologije LAC (Limits of Acceptable Change – določanje mej sprejemljivih sprememb) (Koščak, Lapos in Primožič 2020).

Rezultati anket so razkrili, da je za večino obiskovalcev največja pomanjkljivost razpoložljivo število parkirnih mest. Javni prevoz je bil ocenjen kot zadovoljiv. Podobni rezultati so bili tudi glede stanja smučišč in dostopnosti cest. Analiza spremljanja izbranih kazalnikov okolja in narave je opozorila na nujnost izvajanja ukrepov za ublažitev ugotovljenih negativnih vplivov turizma, kakršen je na primer onesnaženje sladke vode z antropogenimi bakterijami (fekalne koliformne bakterije), ki se pojavlja zaradi neustreznega sistema za čiščenje odpadnih voda nastanitvenih in gostinskih obratov.

Upravljevec parka, je na podlagi dobljenih rezultatov pripravil seznam ukrepov in rešitev, namenjenih zmanjšanju pritiskov turizma na okolje in izboljšanju turistične izkušnje obiskovalcev.

Preverjanje ozaveščenosti obiskovalcev s pomočjo anketnih vprašalnikov o zavarovanem območju in njegovih varstvenih režimih na območju Belvederskih teras (Krajinski park Strunjan, Slovenija)

Krajinski park je bil ustanovljen leta 1990. Obsega celoten Strunjanski polotok, ki se razteza med Simonovim zalivom in izlivom strunjanskega potoka Roje, Strunjanski klif z 200-metrskim pasom obalnega morja, Strunjanske soline in laguno Stjuža (Primožič 2014).

Namen pilotnih aktivnosti je bil urediti območje Belvederskih teras, to je varovalnega pasu med Krajinskim

parkom Strunjan in Izolo, kar naj bi se doseglo z vzpostavitvijo nadzora nad gibanjem obiskovalcev, izdelavo smernic za razvoj trajnostnih oblik turizma ter oblikovanjem take turistične ponudbe, ki ne bi bila škodljiva za okolje in bi omilila pritisk na zavarovano območje (Koščak, Lapos in Primožič 2020).

V okviru projekta CEETO je bil izdelan razvojni načrt za območje Belvederskih teras, v katerem so bile opredeljene aktivnosti, namenjene izboljšanju turistične ponudbe. V načrt so bile vključene tudi različne aktivnosti, namenjene ozaveščanju obiskovalcev parka, kakršni sta vzpostavitev informativne točke z izobraževalnimi in video vsebinami o parku ter pravih obnašanja in igrišče z elementi zavarovanega območja (Koščak, Lapos in Primožič 2020).

Akcijski načrti zavarovanih območij oziroma razvojne strategije so bili zasnovani kot orodja, ki se lahko prilagodijo in preoblikujejo, zato je izvedbi pilotnih aktivnosti sledila faza ocenjevanja oziroma preverjanja. Notranje ocenjevanje so na podlagi strukturiranih vprašalnikov in intervjujev med deležniki iz javnega, zasebnega in nevladnega sektorja izvedla zavarovana območja, vključena v projekt CEETO. Vprašalniki in intervjuji so se osredotočali na oceno upravljanja in načrtovanja, postopkov odločanja, izvedbe raziskav in monitoringa. Analiza dobljenih odgovorov je pokazala, da je pomembna prvina razreševanja konfliktov med različnimi uporab-

Slika 2: Študija okoljskih in prostorskih rešitev na pilotnem območju Belvederskih teras (Koščak, Lapos in Primožič 2020).

niki prostora participativen pristop, pa tudi ustrezna komunikacija in vključevanje deležnikov v pripravo razvojne strategije zavarovanega območja. Prav tako je postalo jasno, da bodo morala zavarovana območja čim prej sprejeti ukrepe, namenjene zmanjševanju škodljivih posledic prometa na okolje ter obvladovanju posledic podnebnih sprememb.

Zunanje ocenjevanje je izvedel neodvisni strokovnjak, ki je z analizo aktivnosti na terenu in opravljenimi razgovori z upravljavci zavarovanih območij pripravil poročilo. V njem so povzete nekatere pomembne ugotovitve, ki izhajajo iz ocen posameznih pilotnih aktivnosti in se osredotočajo na sedem tem oziroma sedem šibkih točk zavarovanih območij: dostopnost, profil obiskovalcev, ozaveščenost obiskovalcev, razvoj turizma, obstoječa turistična ponudba, vpliv turizma na naravno okolje in mreža sodelovanja med lokalnimi akterji.

Sklep

Povezava med zavarovanimi območji in turizmom je stara toliko, kot zgodovina zavarovanih območij, odnos med njimi pa je kompleksen. Turizem znotraj zavarovanih območij je zato treba obravnavati kot kritično komponento, saj je lahko velika priložnost, obenem pa tudi grožnja, zato je bistvenega pomena učinkovito upravljanje, ki mora vključevati načrtovanje, spremljanje ter sodelovanje z lokalno skupnostjo in drugimi deležniki, tako da se varstvo narave uravnesi z razvojnimi težnjami.

Med pilotnimi aktivnostmi so zavarovana območja, vključena v projekt CEETO, izdelala akcijske načrte razvoja trajnostnega turizma na podlagi participativnega pristopa ter preizkušala rabo različnih orodij v praksi, na primer merjenje števila obiskovalcev, analiza njihovega gibanja, njihovo profiliranje. Na osnovi predhodne raziskovalno-analitične faze in izvedene evalvacije pilotnih aktivnosti

sta bila oblikovana dva poglobitna projektna dokumenta. Prvi je CEE-TO smernice – kako na zavarovanih območjih razvijati trajnostni turizem – zasnovan kot orodje za podporo oblikovalcem politik pri načrtovanju in upravljanju turizma na zavarovanih območjih in v njihovi okolici. Drugi, CEETO priročnik – kako na zavarovanih območjih upravljati turizem na trajnostni način – je operativni dokument, namenjen upravljavcem zavarovanih območij in lokalnim deležnikom.

V obeh dokumentih so poleg primerov dobrih praks predstavljena orodja, namenjena upravljanju turizma, od splošnih vprašalnikov do kompleksnejših rešitev, kot so sistemi za video analizo, GPS ali telefonsko sledenje in analiza podatkovnih

baz. Vse te metode so uporabne za pridobivanje temeljnega znanja, potrebnega za načrtovanje razvoja trajnostnega turizma, tako za upravljavce zavarovanih območij kot tudi oblikovalce politik.

Projekt CEETO se je izvajal do leta 2020, vendar se zdi, da so rezultati in dokumenti aktualnejši kakor prej, saj so dogodki v svetu povzročili večje spremembe potovalnih navad ljudi. Zaradi dostopnosti in večje prilagodljivosti se je povečal delež potovanj z osebnimi avtomobili, s čimer se je povečal obisk v manjših krajih na podeželju, v naravnih okoljih in na zavarovanih območjih. Vodilni strokovnjaki napovedujejo, da bodo v prihodnje zaradi odprtih prostorov in pozitivnih učinkov na zdravje prav naravna okolja še bolj izpostavljena

bremenom turizma ter porastu turističnih in rekreacijskih dejavnosti. Čeprav je zagotavljanje trajnostnih oblik turizma odgovornost vseh udeležencev v turizmu, smo v okviru projekta CEETO ugotovili in v njegovih dokumentih tudi izpostavili, da bi morali za resnično pomemben odmik od ustaljenih praks turizma vodilno vlogo prevzeti oblikovalci politik (vlade na različnih ravneh). Te bi morale tudi sedaj, namesto ukrepov, ki spodbujajo čim hitrejše okrevanje turistične industrije, kar v mnogih pogledih zanemarja vidik trajnosti, ustvariti take razmere, ki bi zasebnemu sektorju, turistom in ostalim deležnikom omogočile, da se uspešno spopadajo z izzivi, jih pri tem spodbujati in usmerjati v trajnostni razvoj (Koščak, Lapos in Primožič 2020).

Opomba: Vsi dokumenti projekta CEETO so objavljeni na spletni strani Regionalnega razvojnega centra Koper in programa Interreg Srednja Evropa. Povezava do dokumentov in dodatnih informacij o projektu:

<https://www.rrc-kp.si/sl/projekti/referencni-projekti/ceeto.html>

Viri in literatura

1. European Charter for Sustainable Tourism in Protected Areas. Federacija EUROPARC. 2022. Medmrežje: <https://www.europarc.org/library/europarc-events-and-programmes/european-charter-for-sustainable-tourism/> (29. 8. 2022).
2. Sustainable tourism. Federacija EUROPARC, 2022. Medmrežje: <https://www.europarc.org/sustainable-tourism/> (29. 8. 2022).
3. Koščak, M., Lapos, P., Primožič, T. 2020: CEETO smernice za razvoj trajnostnega turizma v zavarovanih območjih. Koper.
4. Primožič, T. 2014. Ekoturizem in možnosti njegovega udejanja v Slovenski Istri. Diplomsko delo, Oddelek za geografijo Fakultete za humanistične študije Koper Univerze na Primorskem.
5. CEETO dosežki in uspešne zgodbe. Europarc in partnerji projekta CEETO, 2020. Medmrežje: https://www.rrc-kp.si/images/stories/CEETO-Brochure-SL_28.04_web.pdf (22. 8. 2022).